

Zofia Dernałowicz

Niektóre nabytki rękopiśmienne Biblioteki IBL

Biuletyn Polonistyczny 19/4 (62), 31-36

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RÓŻNE

NIEKTÓRE NABYTKI RĘKOPIŚMIENNE BIBLIOTEKI INSTYTUTU BADAŃ LITERACKICH W LATACH 1966-1976

Biblioteka Instytutu Badań Literackich od lat gromadzi rękopisy, uzyskiwane w drodze kupna bądź darowizny. Wpływ rękopisów, w porównaniu z innymi rodzajami materiałów bibliotecznych, jest jednak stosunkowo mały, m.in. dlatego, że nabywając rękopisy Biblioteka ogranicza się do literariów, a przy tym trzyma się zasady nienabywania materiałów dotyczących pisarzy lub tematów, które są gromadzone przez inne biblioteki. Niejednokrotnie w związku z tym nie korzystano z bardzo cennych ofert (np. nabycia listów Stefana Żeromskiego), aby nie rozbijać istniejących już kolekcji.

Dokonując zakupów dąży się do zebrania całych zespołów jednego autora lub - co jest o wiele trudniejsze - uzupełniania zespołów już posiadanych. Natomiast przy przyjmowaniu darów nie stosuje się tak ścisłych rygorów. Dzięki temu uzyskano rozmaite drobne jednostki rękopiśmienne. Np. w drodze darów Biblioteka wzbogaciła się o takie materiały, jak: 3 listy Kazimierzy Iłakowiczówny (do Stefanii Mianowskiej, z r. 1964); 1 list Marii Dąbrowskiej (do Leona Sternika, z r. 1961); 1 list Kazimierza Wierzyńskiego (do Zofii Świat, z r. 1968); maszynopis powieści pióra Marii Kuźmińskiej (żony znanego malarza) pt. "Lata szkolne Elizy Pawłowskiej"; materiały dotyczące Janiny de Courtenay (autografy utworów, życiorys napisany częściowo przez autorkę, fotografia). Nabytki rękopiśmienne ostatnich lat - to prawie wyłącznie materiały nowsze, przeważnie XX-wieczne¹.

W r. 1966 Biblioteka nabyła od Jalu Kurka duży zespół rękopiśmienny (sygn. Rps. Zb. Wł. 87-89). Zawiera on osobistą korespondencję pisarza, a także - bardzo cenne - archiwum czasopisma awangardowego

"Linia", które ukazywało się w latach 1931-1933. Zarówno archiwum "Linii", stanowiące nieczęsty wypadek przetrwania zwartej grupy archiwaliów imprezy wydawniczej z lat międzywojennych, jak materiały dotyczące działalności literackiej Jalu Kurka, są niebagatelnym źródłem poznania życia literackiego okresu międzywojennego w ogóle, a dziejów polskiej awangardy w szczególności. W zespole tym obie grupy materiałów nie mogły zostać rozgraniczone, gdyż dotyczą zagadnień ściśle się ze sobą łączących: jest to jednolity blok rękopiśmienny, składający się przede wszystkim z korespondencji, reprezentowanej pokaźną liczbą 295 listów.

Najpoważniejszą wśród nich grupę stanowi korespondencja redaktorów i twórców "Linii" z lat 1923-1939: Mariana Czuchnowskiego, Juliana Przybosia (87 listów), Jana Brzękowskiego (49 listów), Tadeusza Peipera. Również dużym zespołem epistolarnym jest korespondencja zagraniczna Jalu Kurka, w której licznie reprezentowane są listy pisarzy, szczególnie włoskich, jak: Filippo Tommaso Marinetti, Paolo Buzzi, Enrico Prampolini, Giovanni Papini. Na korespondencję krajową Jalu Kurka składają się listy 46 nadawców, wśród nich: Stanisława Baczyńskiego, Józefa Czechowicza, Stefana Kordiana Gackiego, Czesława Miłosza, Stefana Napierskiego, Anatola Sterna, Adama Ważyka, Marii Jasnorzewskiej-Pawlikowskiej, Stanisława Ignacego Witkiewicza. Sam adresat wydzielił z korespondencji krajowej listy związane z jego działalnością w awangardzie filmowej.

Osobny zespół (objętości 36 kart) stanowią nie wykorzystane przez redakcję "Linii" utwory literackie, m.in. Jana Brzękowskiego, Mariana Czuchnowskiego, Czesława Miłosza, które jednak w większości wypadków zostały opublikowane gdzie indziej.

Uzupełnieniem materiałów dotyczących "Linii" jest zestawienie rachunkowe wydatków związanych z redagowaniem pisma, a także wykaz kosztów poniesionych osobiście przez każdego z redaktorów.

Przytłaczająca część (z pominięciem korespondencji zagranicznej Jalu Kurka i materiałów literackich nie opublikowanych w "Linii") opisanego zespołu ukazała się drukiem - w opracowaniu Tadeusza Kłaka - w tomie XX Archiwum Literackiego pt. "Materiały do dziejów awangardy" (Wrocław 1975)

W r. 1966 Biblioteka stała się właścicielką zespołu rękopiśmiennego dotyczącego Witolda Gombrowicza (sygn. Rps. Zb.Wł. 90). Został on nabyty od Jerzego Gombrowicza, dziennikarza radomskiego, brata pisarza, za jego wiedzą i przyzwoleniem.

Jest to zespół niezbyt obszerny, lecz ciężar gatunkowy zawartych w nim materiałów jest duży. Składają się na niego bowiem oryginalne dokumenty biograficzne pisarza, jak: świadectwo dojrzałości z r. 1922; akt immatrykulacyjny wystawiony przez Uniwersytet Warszawski w 1922 r. odpis dyplomu ukończenia Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego w 1927 r.; akt mianowania Witolda Gombrowicza aplikantem w Okręgu Sądu Apelacyjnego w Warszawie w 1930 r.; korespondencja pisarza, a także teksty literackie jego autorstwa. Korespondencja obejmuje 13 listów Witolda Gombrowicza do siostry Ireny z lat 1957-1961 (przypuszczalnie są to jedyne ocalałe listy z większej, jak się wydaje, korespondencji między rodzeństwem) i 9 listów do brata Jerzego, stanowiących niewielką część korespondencji między braćmi, której zasadniczy blok pozostał w dalszym ciągu w posiadaniu rodziny.

W zespole nie ma zasadniczo ściśle literackich tekstów Gombrowicza. Jest natomiast autograf fragmentu większej pracy o solidaryzmie i jego stosunku do socjalizmu - związanej prawdopodobnie ze studiami uniwersyteckimi pisarza, a także wykonane ręką Witolda drzewo genealogiczne Gombrowiczów, obejmujące wieki XVII i XVIII, wraz z obszernym opisem, który, podzielony na rozdziały, miał się prawdopodobnie rozrosnąć w większą pracę o dziejach rodziny - zagadnienia tak żywo interesującego autora "Ferdydurke".

W skład zespołu wchodzi również liczne fotografie z lat 1906-1960, przede wszystkim Witolda Gombrowicza, a także członków jego rodziny i miejsc związanych z jego biografją.

Jako uzupełnienie i rozszerzenie materiałów gombrowiczowskich Biblioteka otrzymała od Jerzego Gombrowicza pracę, która nosi tytuł "Komentarz biograficzny do twórczości Witolda Gombrowicza" (sygn. Rps. Zb.Wł. 91). Jest to tekst obszerny, bo liczący 80 stron. Obok obrazu środowiska rodzinnego, w którym wyrósł Witold Gombrowicz, wspomnień związanych z dzieciństwem i młodością pisarza,

przedstawiono tu obszernie historię rodzin Szymkowiczów - Gombrowiczów począwszy od połowy XVI w., opartą na szczęśliwie ocalałym, bardzo bogatym archiwum rodzinnym².

W r. 1969 za pośrednictwem Pracowni Słownika Współczesnych Pisarzy Polskich IBL Biblioteka otrzymała od Eugeniusza Żytomirskiego duży, bo liczący aż 22 jednostki inwentarzowe (sygn. Rps. Zb.Wł. 92-113) zbiór zawierający jego sztuki teatralne i inne utwory. Są to maszynopisy opatrzone podpisami autora, które tylko w niewielkiej części ukazały się drukiem. Najliczniej reprezentowane są w zespole utwory sceniczne: jest ich aż 9, niektóre w dwóch wersjach, a także z tłumaczeniem tekstu na języki francuski lub rosyjski. Pozycje "Śpiew nad gruzami" i "O Noemi rapsod pośmiertny" opublikowane były w czasie okupacji jako maszynopisy powielone. Zbiór zawiera również konspekty dwóch prac o Michale Lermontowie - powieści osnutej na tle życia pisarza i rozprawy o charakterze naukowym o Lermontowie jako dramaturgu.

Również w postaci daru Biblioteka otrzymała od Tadeusza Hołuja bardzo wczesny odpis anonimowego dramatu politycznego wywodzącego się z kręgów barskich, zatytułowanego "Dyaryusz. Komedia historyczna". Stanowi ona odmianę popularnego w swoim czasie, a zachowanego w licznych odpisach, dramatu "Cnota uciemniona, wolność obarczona". Wersja posiadana przez Bibliotekę różni się od wszystkich znanych tekstów utworu tym, że osoby dramatu występują tu pod prawdziwymi nazwiskami lub rzeczywistymi nazwami urzędów, a nie pod kryptonimami.

Prof. Stanisław Pigoń ofiarował Bibliotece w ostatnim okresie życia kilka pozycji rękopiśmiennych, głównie epistolarnych. Są to: 5 listów Tadeusza Boya-Żeleńskiego z lat 1929-1934 (sygn. Rps. Zb.Wł. 118), 8 listów Feliksa Brodowskiego z lat 1922-1933 (sygn. Rps. Zb.Wł. 119), 3 listy Juliana Tuwima z lat 1947-1948 (sygn. Rps. Zb.Wł. 115) - wszystkie do ofiarodawcy, a także 4 listy Marii Konopnickiej do Teofila Lenartowicza z lat 1886-1889 (sygn. Rps. Zb.Wł. 116) i 1 list Jana Kasprowicza do Ludwika Janikowskiego z r. 1901 (sygn. Rps. Zb.Wł. 117)³.

Za pośrednictwem Ambasady Polskiej w Waszyngtonie Biblioteka

otrzymała w r. 1973 - od dziennikarza amerykańskiego Taada Szulca, spadkobiercy Ireny Moniki z Baruchów Wiley, Polki, wdowy po dyplomacie amerykańskim, plastyczki, zmarłej w Waszyngtonie w 1972 r. - zespół korespondencji i materiałów literackich zgromadzonych przez Irenę Wiley (sygn. Rps. Zb.Wł. 151). Obejmuje on: 12 listów Jana Lechonia do Johna i Ireny Wiley z lat 1944, 1952, 1954 i nie datowanych; listy do Ireny Wiley: 1 nie datowany od Zofii Rafałowej Malczewskiej, 2 - od Ryszarda Ordyńskiego z lat 1941 i 1942, telegram i list od Juliana Tuwima z lat 1940 i 1941, 1 list od Bolesława Wieniawy-Długoszwskiego z r. 1941, 3 - od Kazimierza Wierzyńskiego z lat 1941 i 1943.

Zbiór obejmuje ponadto autografy wierszy Jana Lechonia ofiarowane Irenie Wiley w r. 1951, mianowicie: "Harfa w nocy", "Sąd Ostateczny", "Piosenka", "Wiersz dla Warszawy", "Stara Warszawa", "Spowiedź wielkanocna", "Burza", "Niebo", wiersz bez tytułu, inc.: "Powstałem nocą z mego snu...", "Jan Kazimierz", "Sarabanda dla Wandy Landowskiej", "Mędrca szkielek", "Męczennicy".

W latach 1971, 1972 i 1975 wpływały do zbiorów Biblioteki teksty autorstwa Włodzimierza Chełmickiego (sygn. Rps. Zb.Wł. 153-165). Włodzimierz Chełmicki (1887-1968), pisarz związany po drugiej wojnie światowej z lubelskim okręgiem literackim, jest autorem kilku sztuk scenicznych, z których tylko jedna, mianowicie "Wojna i miłość", weszła na deski teatralne, wystawiona przez Redutę w r. 1921. Mimo niepowodzeń w wystawianiu pisanych przez siebie sztuk kontynuował twórczość dramatyczną. Zbiory otrzymane przez Bibliotekę obejmują jego 9 utworów scenicznych, w tym 2 różne wersje "Wojny i miłości", a także maszynopisy opowiadań, z których część ukazała się drukiem w lubelskiej prasie literackiej. Poszczególne utwory opatrzone są komentarzami żony pisarza, Wandy Chełmickiej, która zespół materiałów przekazała Bibliotece, opatrując go ponadto napisanym przez siebie obszernym życiorysem męża.

W zbiorze znalazły się ponadto listy do Włodzimierza Chełmickiego: 4 - Heleny Blumówny z lat 1954-1955, 2 - Jana Kreczmara z lat 1960 i 1966, 2 - Jerzego Szaniawskiego z r. 1953, a także 1 - Mieczysława Fiałkowskiego, z r. 1971, adresowany

do Biblioteki IBL, obszernie traktujący o życiu i twórczości Chełmickiego.

W r. 1974 zbiory biblioteczne wzbogaciły się o bardzo cenne pozycje epistolarne ofiarowane przez Jarosława Iwaszkiewicza: 80 listów Czesława Miłosza do ofiarodawcy, z lat 1930-1949, 1972 i nie datowanych - potężny blok korespondencyjny obrazujący długoletnie kontakty obu pisarzy (Rps. Zb.Wł. 169/1); 3 listy Stanisława Ignacego Witkiewicza do ofiarodawcy, z lat 1921-1923 (Rps. Zb.Wł. 170); 9 listów prof. Ernesta Roberta Curtiusa do ofiarodawcy z lat 1927-1930 i nie datowanych (Rps. Zb.Wł. 171).

¹ Pierwszy spośród większych zespołów pozyskanych do zbiorów Biblioteki IBL (rękopisy z Archiwum Towarzystwa Literatów i Dziennikarzy Polskich) został opisany przez kustosa Irminę Śliwińską w "Biuletynie Polonistycznym", z. 6 (1959).

² Część pracy Jerzego Gombrowicza, zatytułowana "Mój brat Witold i nasi przodkowie", ukazała się w "Miesięczniku Literackim" 1972, nr 3, przygotowana do druku przez Edwarda Ruzewicza.

³ Spośród nich ukazały się drukiem tylko listy Tadeusza Boya-Żeleńskiego (w tomie: Tadeusz Boy-Żeleński, "Listy", Warszawa 1972).

Mgr Zofia Dernałowicz
kustosz Biblioteki
Instytutu Badań Literackich

TOWARZYSTWO LITERACKIE IM. ADAMA MICKIEWICZA

INFORMACJA O DZIAŁALNOŚCI OD STYCZNIA 1975 DO CZERWCA 1976¹

8 maja 1976 r. minęło pięćdziesiąt lat od chwili powstania Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza. Po okupacyjnej przerwie, kiedy to działalność Towarzystwa ograniczała się do kameralnych spotkań naukowych, dawni jego członkowie oraz nowi - poloniści i miłośnicy literatury - podjęli prace na szerszą skalę. Inicjatorem I Zjazdu Towarzystwa - we wrześniu 1946 r. - był prof. Julian Krzyżanowski, który w ciągu następnych trzydziestu lat - aż do śmierci - kierował pracami stowarzyszenia jako jego prezes. Do ostatnich miesięcy życia